

Клімова Галина Павлівна

доктор філософських наук, провідний науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України,

професор кафедри соціології та політології

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0002-6533-199X

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ: ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ

Розглядаються особливості інноваційного суспільства як нового типу соціального розвитку. Розкриваються проблеми становлення дослідницького університету як модифікації класичних університетів в умовах сучасних глобальних викликів. Даються основні характеристики дослідницьких університетів. Аналізується інноваційна інфраструктура дослідницького університету, яка інтегрує основні компоненти його інтелектуальної діяльності. Розкривається тенденція посилення інтеграції національних дослідницьких університетів для вирішення світових проблем.

Ключові слова: інноваційне суспільство, національна інноваційна система, дослідницький університет, інноваційна інфраструктура дослідницького університету.

Klimova Galina

PhD, Leading Researcher of Scientific and Research Institute of

Providing Legal Framework for the Innovative Development

NALS of Ukraine,

professor Department of Sociology and Political Science

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0002-6533-199X

PRE-UNIVERSITY EDUCATION: CHARACTERISTICS OF INNOVATION STRUCTURES

I look at the features of innovative suspension as a new type of social development. The problems of becoming a pre-graduate university are different,

as are the modifications of classic universities in the minds of ordinary global wikis. The main characteristics of the pre-graduate university are given. Analyze the innovation and infrastructure of the university, as the main component of the integrated electronics. There is a tendency toward greater integration of national pre-university universities for greater problems.

Keywords: innovation, national innovation system, pre-university university, innovation and university pre-university infrastructure.

Однією з глобальних характеристик нашого часу є затвердження інноваційного розвитку як домінуючого способу соціального оновлення, формування інноваційного суспільства, яке не просто відкрите для інновацій. Воно саме безперервно генерує інновації різних видів і рівнів. Його функціонування повністю залежить від швидкості впровадження нового знання в усі сфери суспільного життя.

Становлення інноваційного суспільства – це довгий та складний процес, який розпочинається, як свідчить досвід індустріально розвинених країн, з формування національної інноваційної системи, орієнтованої на отримання і використання нових наукових знань, сприяння розвитку передових технологій, НДДКР, підвищення якості людського капіталу [1, с. 20–21].

Одним із креативних компонентів національної інноваційної системи є університети, які покликані готувати висококваліфікованих кадрів для інноваційної сфери, активно займаються науковою діяльністю, генерацією нового знання і технологій, забезпечувати якість вищої освіти, що є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки України, додержання міжнародних норм і вимог законодавства української держави щодо реалізації права громадян на освіту [2, с. 80].

Сучасні університети існують в умовах стрімко мінливих реалій сучасного світу, які складають сукупність історично безпрецедентних глобальних викликів, перед обличчям яких університети втрачають стандартні моделі самообґрунтування. Одним із перших дослідників, які віднесли песимістичний діагноз стану класичних університетів в епоху транснаціональної глобальної економіки, «академічного капіталізму» і інституціонального прагматизму, став англійський вчений Білл Рідінгс. У своїй фундаментальній праці «Університет в

руїнах», він відмічає, що теперішній університет – це інститут, який втрачає потребу в трансцендентному обґрунтуванні своєї функції, яка підкорюється тільки логіці інституціонального прагматизму [3, с. 365]. Тим самим, Б. Рідінг засвідчив кризу в основі класичної університетської ідеї, а його метафора «мешкання на руїнах» стала одним із синонімів самовідчуття представника академічної університетської сфери, який заткнувся з неминучими і фундаментальними трансформаціями вищої освіти на кінець ХХ ст.

Зрозуміло, що модернізація класичних університетів неминуча. Її результатом постало виникнення дослідницьких університетів.

Будучи модифікацією класичних університетів, дослідницькі університети головний акцент у своїй діяльності роблять на забезпеченні безперервної взаємодії освіти і наукових досліджень. Наукові дослідження в значній мірі використовуються для розвитку інноваційної економіки.

До середини ХХ ст. університети були, в більшій ступені, освітніми установами. Наукові дослідження в них проводились несистематично і носили в основному прикладний характер. Відірваність освіти від науки була нормою для того часу. Університети забезпечували економіку якісною робочою силою. Для майбутнього спеціаліста не обов'язково було поєднувати навчання з дослідницькою діяльністю.

Але у другій половині ХХ ст., коли наука почала перевтілюватися у безпосередню виробничу силу, в університетах починає усвідомлюватися необхідність розвитку власних фундаментальних досліджень, важливість здійснення інтеграції освіти і науки. Університети, спираючись на бюджетне фінансування, починають займатися науковими розробками, і, передусім, фундаментальними. При цьому навчання залишається їх основною функцією.

Засновником дослідницьких університетів і лідером щорічних Нобелівських премій за наукові дослідження є США.

Наприкінці ХХ ст. в американських університетах на основі інтеграції наукових досліджень і викладання відбулася перша «академічна» революція. На сьогодні у провідних університетах США відбувається друга академічна революція, тобто здійснюється перехід від парадигми, що заснована на баченні знання як суспільного блага,

до так званому режиму «академічного капіталізму», для якого характерна комерціалізація наукових досліджень і їх результатів, інтеграція академічного і підприємницького сектора.

На сьогодні американська система вищої освіти нараховує 4,3 тис. закладів вищої освіти. Ядром цієї системи є 250 дослідницьких університетів. Вони проводять фундаментальні наукові дослідження і фактично складають основу наукового потенціалу країни. Це дозволяє США займати провідні світові позиції в науці і економіці.

Кількість дослідницьких університетів в інших країні також невелике відносно загального числа ЗВО. Так, в Китаї налічується близько 100 дослідницьких університетів при загальній кількості приблизно 5 тис. закладів вищої освіти. У Індії функціонує 10 таких університетів з наявних 18 тис. ЗВО. Ці учбові заклади проводять найбільший об'єм оригінальних досліджень як фундаментальних, так і прикладних і отримують найбільше фінансування для проведення своєї науково-дослідної роботи [4, с. 25–26].

Дослідницькі університети як креативні суб'єкти національної інноваційної системи готують висококваліфікованих кадрів для інноваційної сфери, активно займаються науковою діяльністю, генерацією нового знання і технологій. При цьому ключова роль у розвитку національної інноваційної системи відводиться дослідницьким університетам. Кращі з них за світовими мірками забезпечують лідерство тієї або іншої країни в побудові інноваційного суспільства. Такі університети є національними центрами по виробництву нових наукових знань і підготовці висококваліфікованих кадрів, здатних ці знання отримувати, поширювати і перетворювати на товари і послуги. Вони мають потужний інноваційний потенціал, який визначають три групи показників: 1) показники якості освітніх послуг, 2) показники збалансованості інфраструктури університету і 3) показники результатів інноваційного розвитку закладу вищої освіти (соціальні, економічні, екологічні та ін.) [5, с. 34].

Світовий досвід свідчить про те, що, незважаючи на певні національні відмінності, можна виділити два основні критерії віднесення закладів вищої освіти до переліку дослідницьких університетів:

1) великий об'єм фінансування і висока результативність наукових досліджень; 2) великий масштаб підготовки фахівців вищої наукової кваліфікації (аспірантура, докторантура). Так, наприклад, відповідно до класифікації установ вищої освіти, запропонованої Фондом Карнегі, дослідницькі університети характеризуються найбільшим об'ємом фінансової підтримки досліджень і розробок із засобів федерального бюджету, а також тим, що вони щорічно присуджують не менше 50 докторських ступенів по широкому спектру наукових напрямів. Близькі критерії надбання університетам статусу світового класу затверджені Лігою європейських університетів: 1) виконання наукових досліджень на світовому рівні (excellence) не менше чим по трьох напрямках; 2) інтеграція наукових досліджень до освітньої діяльності; 3) підготовка аспірантів (PhD) по наукових напрямках рівня excellence.

Дослідницький університет, як специфічна форма організації наукової та освітньої діяльності, покликаний істотно активізувати інноваційну діяльність вищої школи. Будучи джерелом нового знання, він активно бере участь в інноваційному розвитку вітчизняної економіки. Відмінні ознаки такого університету – це здатність генерації нового наукового знання на основі широкого спектру фундаментальних і прикладних досліджень, можливість трансферу технологій в реальний сектор економіки, наявність ефективної системи підготовки кадрів вищої кваліфікації. Дані ознаки визначають для закладів вищої освіти інноваційний шлях розвитку, який пов'язаний із впровадженням нових технологій, ідей і знань в науково-дослідницький процес з метою їх практичного використання.

Основними факторами, що визначають безпосередньо інноваційний розвиток дослідницького університету, є:

- розвиток системи наукового співтовариства, необхідного для генерації нових знань;
- створення і комерціалізація результатів науково-дослідницької діяльності;
- розвиток інноваційної інфраструктури, яка координує та реалізує інноваційні проекти та розробки;

– вибір та підтримка пріоритетних напрямків розвитку науки університету;

– формування і розвиток навчально-науково-інноваційного комплексу на базі університету.

Дослідницькі університети мають розгалужену інноваційну інфраструктуру, яка представляє собою комплекс взаємопов'язаних структур, що забезпечують реалізацію інноваційної діяльності закладів вищої освіти. Вона інтегрує чотири компонента його науково-дослідницької діяльності:

– освіти (інноваційні освітні програми);

– науково-виробничі потужності (студентський бізнес-інкубатор, технопарк, лабораторії та ін.);

– структури, що підтримують інноваційну діяльність (офіси трансферу і комерціалізації результатів інноваційної діяльності);

– структури, що забезпечують управління інноваційною діяльністю та інноваційною інфраструктурою.

Базова модель інноваційної інфраструктури дослідницьких університетів включає в себе такі найважливіших елементи: центр трансферу технологій (ЦТТ), технопарк, студентську наукову організацію і науково-освітні програми за інноваційними напрямками. Інші елементи інноваційної інфраструктури (відділ інтелектуальної власності, відділ колективного використання устаткування, відділ захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та т.д.), як правило, входять до складу центру трансферу технологій.

Діяльність ЦТТ спрямована на підтримку і супровід різних аспектів інноваційних процесів за допомогою виконання ряду функцій: науково-технічної, маркетингової, юридичної, фінансової, консультаційної, освітньої, адміністративної. ЦТТ стає основною сполучною ланкою між малими інноваційними підприємствами на базі університетів, з одного боку, і великими промисловими підприємствами та іншими елементами інноваційної інфраструктури, з другого.

Метою створення технопарку є сприяння інноваційній діяльності в університеті і створення умов, необхідних для організації і розвитку малих інноваційних підприємств (МПП), що забезпечують

прискорене освоєння результатів науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських робіт в реальному секторі економіки, створення конкурентоспроможних технологій, товарів і послуг та доведення їх до споживача на комерційній основі. У технопарку, крім МПП, також розміщуються творчі колективи вчених університету, що реалізують інноваційні проекти.

Студентський бізнес-інкубатор створюється з метою відпрацювання механізмів генерації нової хвилі підприємців в області високих технологій, усунення розривів між фундаментальною і академічною освітою, з одного боку, і світом підприємницької діяльності, з іншого, для забезпечення розвитку наукових шкіл і науково-технічної творчості молоді, для підвищення якості підготовки молодих фахівців за рахунок впровадження нових форм навчання, створення МПП за участю студентів.

Науково-освітні центри (НОЦ) створюються з метою проведення наукових досліджень, підготовки і перепідготовки кадрового складу в пріоритетних напрямках діяльності університету.

Одним з головних чинників інноваційного розвитку дослідницького університету є процес комерціалізації результатів науково-дослідницької діяльності, що забезпечує досягнення конкурентних переваг при введенні даних результатів в господарський оборот в якості нового продукту або нової технології [6, с. 83–85].

Як правило, існують чотири основні форми передачі і комерціалізації розробок і технологій дослідницького університету:

- ліцензування і поступка патентних прав;
- проведення НДДКР на замовлення промислових підприємств;
- проведення наукових досліджень за рахунок бюджетних програм;
- освіту малих компаній на базі наукових розробок університету.

Процес комерціалізації результатів науково-дослідницької діяльності університетів охоплює всі аспекти отримання комерційної вигоди від використання результатів інтелектуальної власності і пов'язаний з пошуком найбільш ефективних форм взаємовідносин між учасниками комерціалізації, організацією передачі прав та їх належним оформленням. Залучення науково-дослідницьких розробок

в комерційний і господарський оборот передбачає також оцінку їх ринкової вартості і комерційного потенціалу.

Таким чином, сучасні національні дослідницькі університети мають великий інтелектуальний потенціал. Завдяки розгалуженій інноваційній інфраструктурі вони виконують важливу місію в регіонах, країнах, у світі не тільки в галузі економіки, але й в інших сферах суспільного життя. Дослідницькі університети як креативні суб'єкти національної інноваційної системи є центром появи передових ідей, концепцій та генерування інтелектуальної еліти суспільства. Тим самим вони забезпечують формування інноваційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клімова Г. П. Інноваційне суспільство – новий історичний етап цивілізаційного розвитку. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні: монографія / за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків : Право, 2015. С. 8–40.

2. Прилипко С. Н., Клімова Г. П. Якість вищої освіти України в контексті Болонського процесу. *Право та інновації*. 2014. № 1–2. С. 80–88.

3. Ридингс Б. Университет в руинах. Москва : ВШЭ, 2010. 304 с.

4. Philip G. Altbach, Jamil Salmi. The Road to Academic Excellence: The Making of World Class Research Universities. Washington : DC The World Bank, 2011. С. 24–32.

5. Клімова Г. П. Формування інноваційного клімату у ВНЗ. *Право та інновації*. 2013. № 4. С. 34–41.

6. Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків : Право, 2018. С. 74–86.

REFERENCES

1. Klimova H. P. (2015). Innovatsiine suspilstvo – novyi istorychnyi etap tsyvilizatsiinoho rozvytku. Kontseptualni zasady stanovlennia innovatsiinoho suspilstva v Ukraini. Yu. Ye. Atamanova, H. P. Klimova (Ed.). Kharkiv: Pravo. P. 8–40 [in Ukrainian].

2. Prylypko S. N., Klimova H. P. (2014). Yakist vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu. *Pravo ta innovatsii – Law and innovations, 1–2, 80–88* [in Ukrainian].

3. Ridings B. (2010). *Universitet v ruinakh*. Moskva: VShE [in Russian].
4. Philip G. Altbach, Jamil Salmi. (2011). *The Road to Academic Excellence: The Making of World Class Research Universities*. Washington: DC The World Bank. P. 24–32 [in English].
5. Klimova H. P. (2013). Formuvannia innovatsiinoho klimatu u VNZ. *Pravo ta innovatsii – Law and innovations*, 4, 34–41 [in Ukrainian].
6. Uchasnyky natsionalnoi innovatsiinoi systemy: instytutsiino-funktsionalnyi analiz v pravi. S. V. Hlibko, Yu. V. Heorhiievskyi (Ed.). (2018). Kharkiv: Pravo, P. 74–86 [in Ukrainian].

Колісник Анна Сергіївна

молодший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України,

Народний депутат України

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ

У представлений публікації розглянуто особливості правового регулювання податкових відносин в умовах карантину. Зосереджено увагу на податкових стимулах (послабленнях), впроваджених державою для суб'єктів господарювання саме в умовах кризи, спричиненої пандемією коронавірусу.

Ключові слова: податкові стимули, пільги, антикарантинні заходи.

Kolisnyk Anna

Junior Researcher of the Research Institute of Providing Legal Frame-

work for the Innovate Development of NALS of Ukraine,

People's Deputy of Ukraine

SOME FEATURES OF LEGAL REGULATION OF TAX RELATIONS UNDER QUARANTINE CONDITIONS